

Дяченко Ольга Вікторівна

«Національна мова» як політичний символ

УДК 323.1

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.2>

Дяченко Ольга Вікторівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечнікова
Французький бульвар, 24/26, Одеса,
Україна
ORCID: 0000-0002-0800-866X

Актуальність дослідження зумовлена насамперед тим, що, незважаючи на використання «мови», і насамперед «національної мови», як певного політичного символу, «національна мова» як категорія політичних та соціальних наук не є чітко встановленою категорією, так само як і її роль у публічному дискурсі.

Метою дослідження є розкриття ролі «національної мови» як політичного символу. В основі дослідження лежать системний і міждисциплінарний підходи, а також дискурсивний підхід, використання якого, значною мірою, й обумовило оригінальність і актуальність представленого дослідження. Були застосовані: загальнонаукові методи пізнання, зокрема індукція і дедукція, аналіз і синтез, порівняння й аналогія, узагальнення й абстрагування; а також спеціально-наукові методи, зокрема дескриптивний і контент-аналіз, а також методи деконструкції і реконструкції. Це дозволило критично переосмислити існуючі визначення та підходи до «національної мови».

Розуміючи «націю» як символ, а не як річ, дає можливість розглядати національну риторичну множину, в якості елементів більш масштабної конкуренції за право визначення «національної символіки».

Класичний націоналістичний дискурс, який розроблявся І.Г. Гердером, І.Г. Фіхте і їх послідовниками (переважно в Центральній і Східній Європі), відводив питанню «національної мови» центральне місце. «Національна мова» розумілась ними як основний прояв внутрішнього досвіду всієї «нації», її окремішності й унікальності, причому майже завжди «національна мова» розумілась ними і як «первинна мова», яка безпосередньо пов'язана з землею і людьми, які нею говорять. Таким чином, «національна мова» виконувала важливу політико-символічну функцію, фактично виступаючи найголовнішою ознакою «нації», яка може претендувати на власну державу.

І все ж, в дослідженнях «нації» та «націоналізму» (на відміну від суто ідеологічних конструкцій, з їх наголосом на виявленні об'єктивних ознак «нації», таких зокрема як «національна мова»), найбільшого поширення набули так звані суб'єктивістські трактування «нації», які закликають не перебільшувати значення таких факторів як «національна мова», одночасно визнаючи живучість відповідних об'єктивістських уявлень.

Ключові слова: національна мова, державна мова, офіційна мова, політичний символ, нація, національна держава, суверенітет, політична легітимізація, ідентичність, національна риторика, національна символіка.

Вступ. Важливість функціонування та розвитку «національної мови» для «національного існування» опинилось в центрі уваги багатьох мислителів і дослідників досить давно – фактично, з самого початку предметної дискусії навколо «національного існування» в його сучасному розумінні.

Одними з перших, хто звернувся до цього питання, були німецькі філософи-просвітники Іоганн Готфрід Гердер [2] і Іоганн Готліб Фіхте [16]. В подальшому, до цього питання зверталися й інші лінгвісти та теоретики «нації» і «націоналізму», зокрема Майкл Білліг [18], Кетрін Вердері [1], Джон Джозеф [4], Елі Кедурі [6], Ганс Кон [20; 21], Ернест Ренан [13], Саїд Фатхі [19].

Серед досліджень українських авторів, які, так чи інакше, предметно зверталися до ролі «національних символів» (і «національної мови» як свого роду політичного символу), можна зазначити роботи С.Г. Денисюк [3], В.В. Заблоцького [5], Е.В. Мамонтової [7; 8], Л. Масенко [9], Р.М. Поліщук [10], В.Ю. Полянської [11], І.С. Прибегіна [12], М.М. Слюсаревського [14], Є.В. Ткаченко [15], Г.В. Янковської [17] тощо.

Водночас більшість робіт за темою не стільки розкривають роль «національної мови» як політич-

ного символу, скільки самі по собі є відображенням відповідного дискурсу, демонструючи значення «національної мови» у політичному дискурсі.

Мета дослідження. Метою дослідження є розкриття ролі «національної мови» як політичного символу.

Методи дослідження. В основі дослідження лежать системний і міждисциплінарний підходи, а також дискурсивний підхід, використання якого, значною мірою, й обумовило оригінальність і актуальність представленого дослідження.

Були застосовані: загальнонаукові методи пізнання, зокрема індукція і дедукція, аналіз і синтез, порівняння й аналогія, узагальнення й абстрагування; а також спеціально-наукові методи, зокрема дескриптивний і контент-аналіз, а також методи деконструкції і реконструкції. Це дозволило критично переосмислити існуючі визначення та підходи до «національної мови».

Результати. Як зазначає український автор В. Полянська, «політичні символи» виконують ряд функцій, інтегрованих у функцію політичної легітимізації: ідентифікаційну, впорядковуючу, презентаційну, дискурсивну та естетичну [11, с. 90].

За словами української дослідниці С.Г. Денисюк, «політична символіка широко використову-

ється ... для підвищення легітимності влади та стабілізації політичної комунікації», адже «символи мають певний політичний зміст, виступають знаком, що виконує комунікативну функцію між особистістю та владою, [символи] є зразком важливих політичних ідеалів, засобом їх пропаганди й утвердження» [3, с. 545–546]. З огляду на це, до «політичних символів» С.Г. Денисюк пропонує відносити і мовну символіку [3, с. 545].

До найбільш важливих з точки зору функціонування національної держави «політичних символів» українська дослідниця Е.В. Мамонтова відносить і так звані національні/державні символи – особливі, історично сформовані, відмінні розпізнавальні знаки нації/держави, які уособлюють її суверенітет і несуть певне ідеологічне навантаження [7; 8].

В цьому контексті, до «національних символів», а саме «матеріалізованих символів нації», український науковець М.М. Слюсаревський зараховує і «національну мову» [14, с. 14–16].

Зауважимо, що поряд із термінами «національна мова» та «офіційна мова» (характерними для англо-американської традиції) більш вживаним на пострадянському просторі є термін «державна мова» (який є дуже близьким за значенням до поняття «національна мова», але все ж не тотожним йому).

За спостереженнями українського дослідника В. Заблоцького, який проаналізував конституції багатьох країн світу, терміни «державна мова» та «офіційна мова» в основних законах більшості країн світу виступають як тотожні [5, с. 7–8].

Українська дослідниця Л. Масенко стверджує, що відмінність між поняттями «державна мова» та «офіційна мова» полягає лише в одному: для статусу «державної мови» обов'язковим є його офіційне проголошення законодавчою владою, відповідне нормативне оформлення, тоді як статус «офіційної мови» не передбачає обов'язкового законодавчого закріплення [9, с. 102–103].

Водночас, більшість українських дослідників все ж визнають необхідність чіткого розрізнення цих понять. Зокрема Є.В. Ткаченко пропонує розмежовувати поняття «державна мова» та «офіційна мова» за такими критеріями як роль, яку виконує мова в суспільстві та державі, як територія вживання та сфери використання тощо [15].

За словами української дослідниці Г.В. Янковської, «державна мова» та «офіційна мова» можуть позначати одне й те ж поняття або різні поняття, залежно від держави щодо якої використовуються ці терміни. Якщо «офіційна мова» розуміється як основна мова країни, то у такому розумінні вона повністю синонімічна «державній мові». В іншому разі ці терміни не є синонімічними, а термін «офіційна мова» може набувати різних значень [17, с. 125–126]. «Офіційна мова» може мати

«значення, яке насамперед пов'язане з офіційним визнанням державою, установою, організацією тощо у певних умовах та/або на певній території. У такому значенні цей термін може бути використаний для називання регіональної мови, мови міжнародного спілкування в державі, мови міжнародної організації, мови міжнародного спілкування» [17, с. 126]. Водночас «офіційна мова» нерідко виступає і як мова, яку використовують нарівні (поряд) з «державною мовою». Розрізненням таких мов може слугувати хіба що виконання «державною мовою» символічної функції, яка не характерна для «офіційної мови» [17, с. 125–126].

За словами марокканського лінгвіста С. Фатхі: і «національна мова», і «офіційна мова» визначають статус мов на певній території. «Національна мова» визначена як така в понад 150 конституціях країн світу. Водночас в 178 країнах світу визнається «офіційна мова», а в 101 з них визнається більше однієї «офіційної мови» [19, с. 219].

В цьому контексті, «національну мову» та «офіційну мову» не слід вживати як синонімічні поняття, оскільки в одній і тій же державі, або на одній і тій же території на законодавчому рівні можуть використовувати не одну, а декілька мов з державними функціями, які схожі за характером, але різні за об'ємом використання.

Для розмежування понять «національна мова» та «офіційна мова» нерідко використовують тлумачення, напрацьовані експертами ЮНЕСКО. Наприклад, Міжнародний інститут освітнього планування ЮНЕСКО визначає «національну мову» як мову, якою розмовляє велика частина населення країни, яка може бути або не бути визнаною «офіційною мовою» (тобто мовою, визначеною законом для використання в публічному просторі) [22].

Як зазначає С. Фатхі: кожна «нація» в ідеалі має одну «національну мову», а кожна держава законодавчо встановлює одну «офіційну мову». «Нація» не обов'язково є державою, і держава може охоплювати більше ніж одну «націю». «Національна мова» не завжди визнається «офіційною мовою», тоді як «офіційна мова» може взагалі не бути «національною мовою». Наприклад, бездержавні «нації» не мають законодавчого права встановлювати «офіційну мову», але їх мова (мови) може (можуть) претендувати на статус «національної мови».

У широкому сенсі «національні мови» це мови (або варіанти мови, зокрема діалекти), якими на певній території (зазвичай, «національної держави», але не завжди) розмовляє одна або декілька груп. «Національна мова» передбачає наявність зв'язку між територією та мовою, якою там розмовляють, але «національна мова» може використовуватися і як засіб спілкування між різними групами всередині «нації». У будь-якому разі «національна мова» передбачає «націю» (не

обов'язково державу), мовленнєву спільноту, яка використовує цю мову для спілкування та власної ідентичності.

Кожна країна світу має свою «національну мову», яка відображає та розкриває її колективну ідентичність всередині країни та назовні. Зазвичай «національною мовою» розмовляє більшість населення країни, тобто «національна мова» є рідною (чи набутою) мовою для більшості населення країни, яке використовує її для спілкування та ідентифікації. У цьому разі можна говорити про «національну мову» де-факто. Але не завжди законодавчо встановленою «національною мовою» розмовляє більшість населення країни (зокрема в Індії мова хінді виступає «національною мовою» де-юре, але не де-факто).

Тоді як «національна мова» використовуються представниками мовної спільноти для спілкування між собою чи з іншими мовними спільнотами, «офіційна мова» використовуються урядом (у широкому розумінні) для спілкування з людьми. «Офіційна мова» пов'язана із повсякденною бюрократією, яка здебільшого виконується в письмовій формі. Для практичних цілей офіційні документи зазвичай пишуться «офіційною мовою». «Офіційні мови», як правило, використовуються в усіх урядових взаємодіях, включаючи: судові справи, адміністративні дії, письмові закони та нормативні акти. Нерідко офіційний статус мови служить політосимволічній меті, сприяючи її використанню по всій країні [19].

Отже, «національна мова» й «офіційна мова» – це різні політико-правові концепції з різними значеннями, які можуть збігатися або навмисно розділятися. Як правило, в кожній «національній державі» існує одна «офіційна мова» та одна або багато «національних мов», але ідеальною вважається ситуація, коли «національна мова» й «офіційна мова» співпадають.

Як зазначає американська дослідниця К. Вердері, розуміючи «націю» як символ, а не як річ, дає можливість розглядати національну риторику у множині, в якості елементів більш масштабної конкуренції за право визначення «національної символіки» [1, с. 301]. «Всерйоз ставитися до вживання нації як символу – це означає пильно вивчати соціальні битви та тертя, в рамках яких вона стає значущою ідіомою, тобто своєрідною валютою, яка використовується у торгівлі позиціями, які можуть не мати жодного відношення до нації» [1, с. 302]. Багато чого влітається в конфлікти груп, які орієнтуються на «націоналізм», – протилежні ідеї про справжність, про справжнє призначення «нації», про культурне надбання чи спадщину, про «національний характер» і, звичайно, про «національну мову» [1, с. 302].

Одним із перших, хто у Новий час встановив тісний зв'язок між «національною мовою» і її осо-

бливостями, та «нацією» / «національністю» / «народом» і його характером був німецький просвітник І.Г. Гердер. Він стверджував, що у кожного «народу» є і мова, і особлива будова, притаманні тільки йому [2, с. 239]. Філософськи порівнюючи мови між собою, І.Г. Гердер зробив висновок, що «у кожній мові відобразився розум і характер народу. Не тільки інструменти мови видозмінюються разом із країною, майже кожен народ має свої літери та свої особливі звуки; найменування речей, навіть позначення предметів, які видають звуки, навіть безпосередні виявлення афекту, вигуки – все відрізняється всюди на Землі. Коли мова заходить про предмети споглядання і холодного міркування, то відмінності ще зростають, і вони стають незмірними, коли обговорення доходить до невласного значення слів, до метафор, коли обговорюється будова мови, співвідношення, розпорядок, взаємоузгодження його членів» [2, с. 239]. І.Г. Гердер уявляв мову як основний засіб формування та збереження «нації» / «національності» / «народу», а також його внеску у всесвітню історію: «Завдяки мові люди об'єдналися в союзи. ... Мова затверджувала закони, пов'язувала роди; лише завдяки мові стала можливою історія людства з уявленнями серця і душі, які передаються у спадок» [2, с. 236].

В концепції іншого німецького мислителя І.Г. Фіхте: мова значно більше формує людей, ніж люди формують мову [16, с. 112]. «Як предмети відображаються в органах почуттів окремої людини за допомогою певної фігури, кольору і т.п., так і в органі суспільної людини, в мові, вони відображаються за допомогою певного звуку» [16, с. 112]. «Якщо люди, що живуть разом і продовжують формувати свою мову в безперервному спілкуванні, на мову яких здійснюються ті ж самі зовнішні впливи, називаються народом, то ... мова цього народу необхідним чином така, яка є, і не цей народ виражає своє пізнання [через мову], але саме його пізнання виражає себе в ній» [16, с. 113].

Отже, класичний націоналістичний дискурс, який розроблявся І.Г. Гердером, І.Г. Фіхте і їх послідовниками (переважно в Центральній і Східній Європі), відводив питанню «національної мови» центральне місце. «Національна мова» розумілась ними як основний прояв внутрішнього досвіду всієї «нації», її окремішності й унікальності, причому майже завжди «національна мова» розумілась ними і як «первинна мова», яка безпосередньо пов'язана з землею і людьми, які нею говорять.

Для цього націоналістичного дискурсу, за словами британського дослідника «нації» та «націоналізму» Е. Кедурі, «мова – зовнішня і очевидна ознака відмінностей, що відокремлюють одну націю від іншої, це найголовніший критерій, за яким нація може бути визнана існуючою і такою, що має право формувати власну державу» [6, с. 65].

Таким чином, «національна мова» виконувала важливу політико-символічну функцію, фактично виступаючи найголовнішою ознакою «нації», яка може претендувати на власну державу. Водночас «нація», в цій версії «націоналізму» прагне говорити саме «первинною мовою», оскільки саме в ній нібито і виражається її самобутній характер. Навіть якщо «первинною мовою» говорять лише у віддалених селах, нею століттями не говорили, її ресурси обмежені, а література нерозвинена, «нація» намагається оживляти і розвивати те, що вважається її «первинною мовою». Бо тільки через «первинну мову» «нація» може повноцінно ствердитися та реалізуватися [6, с. 68–69].

Саме ці процеси, як наочно ілюструє український дослідник І.С. Прибегін, і відбувалися з кінця XIX ст. з мовою іврит в єврейському національному русі. Досить швидко ревіталізований іврит став символом «єврейського національного відродження» і водночас «мовою Біблії», яка нібито пов'язує «народ Ізраїлю» з «Землею Ізраїлю» (і її уявними географічними та політичними кордонами) [12, с. 89–186].

І все ж, в дослідженнях «нації» та «націоналізму» (на відміну від суто ідеологічних конструкцій, з їх наголосом на виявлення об'єктивних ознак «нації», таких зокрема як «національна мова»), найбільшого поширення набули так звані суб'єктивістські трактування «нації», які закликають не перебільшувати значення таких факторів як «національна мова», одночасно визнаючи живучість відповідних об'єктивістських уявлень.

Зокрема засновник студій з «нації» та «націоналізму» Г. Кон зазначив, що «нація» – надзвичайно складне поняття, якому не можна дати чіткого визначення. Більшість «націй» має певні об'єктивні ознаки, що вирізняють їх поміж інших «націй», зокрема спільне походження, мова, територія, політична влада, звичаї, традиції і релігія. Однак ні одна з цих ознак не є вирішальною для визначення «нації», не одна з цих ознак не є необхідною умовою її існування [20, с. 9–10].

За словами французького мислителя Е. Ренана: «Мова запрошує до єднання, але не змушує до нього» [13, с. 259]. «Хіба не можна мати ті самі почуття і думки, любити ті самі речі, маючи різні мови?» – запитує він, і робить висновок, що не слід перебільшувати значення «національної мови», чи навіть, більш широко, «національної культури» в процесі створення «нації» [13, с. 259–260].

Водночас, як стверджує британський дослідник М. Білліг, виходячи з власної концепції «банального націоналізму»: «Нам не потрібно говорити, чому громади, які говорять особливою мовою, можуть бажати створення власної національної держави. Нам не потрібно говорити про те, що є державою і що є мовою» [18, с. 13]. Вся суть в звичайних уявленнях про «нації», які «ми», як

вважається, маємо. І подібні уявлення загалом характерні не тільки для ЗМІ, але і для академічних робіт. Зокрема соціологи часто виходять з того, що носії однієї мови мають формувати спільну політичну ідентичність (не тільки мовну, але й етнічну, національну тощо) [18, с. 13–14].

«Але звідки береться таке відчуття? Чи “природно” думати про громаду, націю та мову таким чином?» – запитує М. Білліг, і пропонує відійти від наших звичайних уявлень [18, с. 15]. Врешті-решт, стверджує він, «нас не може задовольнити “природність” того, що люди, які говорять однією мовою, мають прагнути до створення національних об'єднань. ... Нам необхідно поставити під сумнів – чи винести за ідеологічні дужки – самі поняття, які здаються непорушними і дозволяють нам розуміти зміст щоденних новин, зокрема такі поняття, як “нація” і навіть “мова”. При аналізі націоналізму ці поняття не можна використовувати некритично, оскільки вони не займають зовнішнього положення щодо теми, яка має бути нами проаналізована. І все ж, ці поняття не втрачають своєї значущості в історії націоналізму» [18, с. 16].

За словами британського дослідника «нації» та «націоналізму» Дж. Джозефа, останнім часом багато хто з видатних істориків, соціологів та політологів стверджував, що існування «національної мови» становить найважливішу основу націоналістичної ідеології. Інші ж, на основі зібраних істориками мови даних, доказували, що «національні мови» не були «первинними мовами», а були, так би мовити, породженнями «націоналізму» [4, с. 22]. «Вочевидь, – пише Дж. Джозеф, – відсутність національної мови є однією з найсерйозніших перешкод, яку необхідно подолати під час формування національної ідентичності. “Міф національної держави” – загальне уявлення про те, що світ природно складається з національних держав, – пов'язаний із припущенням, що національні мови є первинною даністю» [4, с. 25].

Висновки. Якщо для одних авторів «національна мова», «державна мова» та «офіційна мова» є тотожними чи досить близькими за змістом поняттями (а саме встановленими національним законодавством особливими, історично сформованими, відмінними розпізнавальними знаками, символами держави, які уособлюють її суверенітет і несуть певне ідеологічне навантаження). То інші автори намагаються розмежовувати ці поняття, звертаючись, з одного боку, до опиту «бездержавних націй», які нібито мають свою «національну мову», а з іншого – до «націй» або держав, яким бракує своєї «національної», «державної» та/або «офіційної мови».

У будь-якому разі, «національну мову» та «офіційну мову» не слід вживати як синонімічні поняття, оскільки в одній і тій же державі, або на одній і тій же території на законодавчому рівні можуть вико-

ристовувати не одну, а декілька мов з державними функціями, які схожі за характером, але різні за об'ємом використання. «Національна мова» й «офіційна мова» – це різні політико-правові концепції з різними значеннями, які можуть збігатися або навмисно розділятися. Як правило, в кожній «національній державі» існує одна «офіційна мова» та одна або багато «національних мов», але ідеальною вважається ситуація, коли «національна мова» й «офіційна мова» співпадають.

Розуміючи «націю» як символ, а не як річ, дає можливість розглядати національну риторику у множині, в якості елементів більш масштабної конкуренції за право визначення «національної символіки».

Класичний націоналістичний дискурс, який розроблявся І.Г. Гердером, І.Г. Фіхте і їх послідовниками (переважно в Центральній і Східній Європі), відводив питанню «національної мови» центральне місце. «Національна мова» розумілась ними як основний прояв внутрішнього досвіду всієї «нації», її окремішності й унікальності, причому майже завжди «національна мова» розумілась ними і як «первинна мова», яка безпосередньо пов'язана з землею і людьми, які нею говорять. Таким чином, «національна мова» виконувала важливу політико-символічну функцію, фактично виступаючи найголовнішою ознакою «нації», яка може претендувати на власну державу.

І все ж, в дослідженнях «нації» та «націоналізму» (на відміну від суто ідеологічних конструкцій, з їх наголосом на виявленні об'єктивних ознак «нації», таких зокрема як «національна мова»), найбільшого поширення набули так звані суб'єктивістські трактування «нації», які закликають не перебільшувати значення таких факторів як «національна мова», одночасно визнаючи живучість відповідних об'єктивістських уявлень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вердери К. Кудя идут «нация» и «национализм»? *Нации и национализм* / Б. Андерсон, О. Бауэр, М. Хрох и др.; пер. с англ. и нем. Л. Е. Переяславцевой, М. С. Панина, М. Б. Гнедовского. М. : Праксис, 2002. С. 297–307.
2. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества. Москва : Наука, 1977. 703 с.
3. Денисюк С.Г. Символ як форма політичної комунікації. *Держава і право*. 2012. Вип. 55. С. 544–550.
4. Джозеф Дж. Язык и национальная идентичность. *Логос*. № 4(49). 2005. С. 20–48.
5. Заблоцький В.В. Мовна політика в Україні: стан та напрями оптимізації : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси (політичні науки)» Х., 2007. 16 с.
6. Кедури Э. Национализм / пер. с англ. А.А. Новохатько. 4-е изд., расш. СПб. : Алетейя. 2010. 136 с.
7. Мамонтова Е.В. Державна символіка як індикатор політичного розвитку (на прикладі країн Цен-

тральної Азії та Казахстану). *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 125–138.

8. Мамонтова Е. Мовний фактор у формуванні національної концептосфери: державотворчий аспект. *Політичний менеджмент*. 2011. № 4. С. 27–36.

9. Масенко Л.Т. Мова і політика. 2-ге вид., допов. К.: Соняшник. 2004. 120 с.

10. Поліщук Р.М. Мова як чинник збереження національно-культурної ідентичності. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 740–744.

11. Полянська В. Символічна політика: сутність, структура, умови реалізації. *Політичний менеджмент*. 2004. № 3. С. 87–97.

12. Прибегін І.С. Національна ідентичність: концептуальні версії та їх реалізація в політичних процесах Ізраїлю: дис. ... канд. політ. наук : 03.00.02 / Південноукр. нац. пед. ун-т імені К.Д. Ушинського. Одеса, 2021. 242 с.

13. Ренан Е. Що таке нація? *Націоналізм. Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера. Антологія*. К. : Смолоскип. 2006. С. 253–263.

14. Слюсаревський М. Зміст і динаміка уявлень Українського суспільства про національні символи. *Проблеми політичної психології*. 2021. Вип. 10(24). С. 9–34.

15. Ткаченко Є.В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин: порівняльний аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Х., 2009. 19 с.

16. Фихте И. Г. Речи к немецкой нации / пер. с немецкого: А. А. Иваненко. СПб.: Наука. 2009. 352 с.

17. Янковська Г.В. Державна та/або офіційна мова: ототожнення чи розмежування? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 29(1). С. 123–126.

18. Billig M. Banal nationalism. London : SAGE Publications. 2002. 200 p.

19. Fathi S. Official or national language? / ed. by Jadir, M. *Recherches en Littérature, Traductologie et Linguistique. Editions Universitaires Européennes*. 2023. P. 218–229.

20. Kohn H. Nationalism: Its Meaning and History. Malabar, Florida : Robert E. Krieger Publishing Company (rev. ed.). 1982. 191 p.

21. Kohn H. The Idea of Nationalism: A Study in its Origins and Background. N.Y. : The Macmillan Company, 1944. 735 p.

22. National Language. *IIEP Learning Portal: website*. URL: <https://learningportal.iiep.unesco.org/en/glossary/national-language>

REFERENCES:

1. Verdery, K. Kuda idut «naciya» i «nacionalizm»? [Whither “Nation” and “Nationalism”]. *Natsionalizm. Teorii natsii ta natsionalizmu vid Yohana Fikhthe do Ernesta Helnera. Antolohiia* [Nationalism. Theories of nation and nationalism from Johann Fichte to Ernest Gellner. Anthology]. K. : Smoloskyp. 2006. 273–282. [in Russian]
2. Gerder, I.G. Idei k filosofii istorii chelovechestva [Ideas on the Philosophy of the History of Mankind]. *Moskva : Nauka, 1977. 703 p.* [in Russian]
3. Denysiuk, S.H. (2012) Symvol yak forma politychnoi komunikatsii. [Symbol as a Form of Political

Communication]. *Derzhava i pravo*. 55: 544–550. [in Ukrainian]

4. Joseph, J. (2005) *Yazyk i nacionalnaya identichnost* [Language and National Identity]. *Logos*. 4(49): 20–48. [in Russian]

5. Zablotskyi ,V.V. *Movna polityka v Ukraini: stan ta napriamy optymizatsii* [Language policy in Ukraine: state and directions of optimization]. Kh., 2007. 16 p. [in Ukrainian]

6. Kedourie, E. *Natsionalizm* [Nationalism] / transl. by A.A. Novohatko. 4th ed., rev. SPb : Aleteyya. 2010. 136 p. [in Russian]

7. Mamontova, E.V. (2019) *Derzhavna symbolika yak indykator politychnoho rozvytku (na prykladi krain Tsentralnoi Azii ta Kazakhstanu)*. [The State Symbols as an Indicator of Political Development (on the Example of Central Asia and Kazakhstan)]. *Aktualni problemy polityky*. 63: 125–138. [in Ukrainian]

8. Mamontova, E. (2011) *Movnyi faktor u formuvanni natsionalnoi kontseptosfery: derzhavotvorchyi aspekt* [The linguistic factor in the formation of the national conceptual sphere: the state-building aspect]. *Politychnyi menedzhment*. 4: 27–36. [in Ukrainian]

9. Masenko, L.T. *Mova i polityka* [Language and Politics]. 2-nd ed., rev. K. : Soniashnyk. 2004. 120 p. [in Ukrainian]

10. Polishchuk, R.M. (2018) *Mova yak chynnyk zberezhenia natsionalno-kulturnoi identychnosti* [Language as a factor in the preservation of national-cultural identity]. *Molodyi vchenyi*. 11(2): 740–744. [in Ukrainian]

11. Polianska, V. (2004) *Symvolichna polityka: sutnist, struktura, umovy realizatsii*. [Symbolic Politics: Essence, Structure, Implementation Conditions]. *Politychnyi menedzhment*. 3: 87–97. [in Ukrainian]

12. Prybiehin, I.S. (2021) *Natsionalna identychnist: kontseptualni versii ta yikh realizatsiia v politychnykh protsesakh Izrailiu* [National Identity: Conceptual Versions and Their Implementation in the Political Processes of Israel]. Odesa. 242 p. [in Ukrainian]

13. Renan, E. *Shcho take natsiia?* [What is a Nation?] *Natsionalizm. Teorii natsii ta natsionalizmu vid Yohana Fikhte do Ernesta Helnera*. *Antolohiia* [Nationalism. Theories of nation and nationalism from Johann Fichte to Ernest Gellner. Anthology]. K. : Smoloskyp. 2006. P. 253–263. [in Ukrainian]

14. Sliusarevskyi, M. (2021) *Zmist i dynamika uiaвлення Ukrainського suspiłstva pro natsionalni symboly*. [The Content and Dynamics of Ukrainian Society's Ideas about National Symbols]. *Problemy politychnoi psykholohii*. 10(24): 9–34. [in Ukrainian]

15. Tkachenko, Ye.V. *Konstytutsiino-pravove rehuliuвання movnykh vidnosyn: porivnialnyi aspekt* [Constitutional and legal regulation of language relations: comparative aspect]. Kh., 2009. 19 p. [in Ukrainian]

16. Fichte, I.G. *Rechii k nemeckoj natsii* [Addresses to the German Nation] / transl. by A.A. Ivanenko. SPb : Nauka. 2009. 352 p. [in Russian]

17. Yankovska, H.V. (2014) *Derzhavna ta/abo ofitsiina movy: ototozhnennia chy rozmezhuвання?* [State language and/or official language: identification or differentiation?] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia : Pravo*. 29(1) : 123–126. [in Ukrainian]

18. Billig, M. *Banal nationalism*. London : SAGE Publications. 2002. 200 p. [in English]

19. Fathi, S. (2023) *Official or national language? / ed. by Jadir, M. Recherches en Littérature, Traductologie et Linguistique*. Editions Universitaires Européennes. 218–229. [in English]

20. Kohn, H. *Nationalism: Its Meaning and History*. Malabar, Florida : Robert E. Krieger Publishing Company (rev. ed.). 1982. 191 p. [in English]

21. Kohn, H. *The Idea of Nationalism: A Study in its Origins and Background*. N.Y. : The Macmillan Company. 1944. 735 p. [in English]

22. *National Language*. IIEP Learning Portal: website. URL: <https://learningportal.iiep.unesco.org/en/glossary/national-language> [in English]

“National language” as a political symbol

Dyachenko Olha Viktorivna

Candidate of Political Sciences,
Associate Professor at the Department
of Political Science

I. I. Mechnikov National University
French Blvd, 24/26, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0800-866X

The relevance of the study is determined by the fact that, despite the use of “language” and primarily “national language”, as a certain political symbol, “national language” as a category of political and social sciences is not clearly defined category, and its role in public discourse is not clearly defined as well.

The purpose of the study is to reveal the role of “national language” as a political symbol. The research is based on systemic and interdisciplinary approaches, as well as on discursive approach, the use of which, to a large extent, determined the originality and the relevance of the research. There were applied general scientific methods such as induction and deduction, analysis and synthesis, comparison and analogy, generalization and abstraction; as well as special scientific methods, in particular descriptive and content analysis, methods of deconstruction and reconstruction etc.

Understanding “nation” as a symbol, not as a thing, made it possible to consider national rhetoric in plural, as elements of a larger competition for the right to define the “national symbols”.

The classical nationalist discourse, developed by I.G. Herder, I.H. Fichte and their followers (mainly in Central and Eastern Europe), has provided a central place for the issue of “national language”. “National language” was understood as the main manifestation of the inner experience of the entire “nation”, its uniqueness, and almost always the “national language” was also understood as the “primary language”, directly connected to the land and its speakers. Thus, “national language” performed an important political and symbolic function, actually acting as the most important feature of a “nation”, which can claim its own state.

And yet, in studies of “nation” and “nationalism” (in contrast to purely ideological constructions, with their emphasis on objective features of “nation”, such as, in particular, “national language”), the most widespread are the so-called subjectivist interpretations of “nation”, which urge not to exaggerate the importance of such factors as “national language”, while recognizing the viability of relevant objectivist ideas.

Key words: national language, state language, official language, political symbol, nation, national state, sovereignty, political legitimation, identity, national rhetoric, national symbols.